

بررسی تطبیقی شکل گیری نهاد جایگزین حبس برای اطفال و نوجوانان در نظام حقوق کیفری ایران و اسناد بین الملل

حمیدرضا نوروزیان

دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان

کامبیز جعفری

دانشجوی کارشناسی حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان

ساحل کرمی

کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان

چکیده :

یکی از مهم ترین تاکیداتی که در جوامع امروزی انجام می شود تعیین مجازات جایگزین حبس می باشد ، نهادهای که قانونگذار ایران با تصمیم گیری در خصوص آن بهترین گام در جهت حمایت از حقوق بزهکاران اعمال می نماید . در تمامی گروه های بزهکاری ، گروه بزهکاران اطفال به دلیل شرایط سنی و روحی و روانی خاصی که دارند از اهمیت بسزایی برخوردار می باشد . به همین دلیل اکثر تاکیدها بر سر این است که نسبت به ارتکاب جرم از سوی خردسالان و نوجوانان ، رویه ای متفاوت با بزرگسالان پیش گرفته شود . همواره محیط زندان و زندانیانی که در آن دوران محکومیت خود را به سر می برند ، محیطی جالب و درست نمی باشد بالخصوص برای اطفال و نوجوانان نه تنها باعث اصلاح آنها نمی شود بلکه شرایط را برای یادگرفتن سایر جرایم برای آن ها به عمل می آورد . قانونگذار ایران نیز ، که دارای قانونی مقتبس از فقه و شرع اسلامی می باشد همواره به اصلاح و حمایت از گناهکاران و بزهکاران اشارات خاصی فرموده است ، این تاکیدات نسبت به اطفال بزهکار بیشتر مورد تاکید و توجه قرار گرفته است . در پژوهش فوق به دنبال آن هستیم تا به صورت تطبیقی به بررسی شکل گیری نهاد جایگزین حبس برای اطفال و نوجوانان در نظام حقوق کیفری ایران و اسناد بین الملل بپردازیم و مسئله ی فوق را مورد تحلیل و بررسی و واکاوی قرار دهیم به همین جهت از روش توصیفی – تحلیلی و ابزار کتابخانه ای برای نگارش مقاله ی فوق الذکر مدد جسته ایم . امید است مطالب مفیدی را برای خوانندگان محترم به ارمغان آورد .

واژگان کلیدی : نهاد جایگزین حبس ، اطفال و نوجوانان ، نظام حقوق کیفری ایران ، اسناد بین الملل

مقدمه :

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷، یکی از مهم ترین و اساسی ترین اقداماتی که در نظام قانونگذاری کشور ایران به عنوان یک کشور اسلامی باید صورت می گرفت پیاده سازی قوانین اسلامی و اجرا کردن سیستم قضایی اسلام بود. این نکته از چنان اهمیتی برخوردار می باشد که در اصل های ۴، ۷۲، ۹۱، ۱۶۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مورد تاکید قرار گرفته است.

فقها در خصوص حدود، قصاص و دیات با تمسک گرفتن از کتاب آسمانی توانستند به یک اتفاق نظر واحدی برسند و از این جهت دچار مشکل نشدند و باعث شدند که یک قانون واحد تنظیم گردد. اما در خصوص تعزیرات با اختلاف نظرهای متعددی از جانب فقهای مختلف برخوردار می شویم. البته این گروه از فقیهان توانسته اند که در خصوص عمده ی مسائل تعزیرات به اتفاق نظر واحد برسند ولیکن در خصوص برخی از موارد از جمله مجازات حبس، همچنان نتوانسته اند یک نظر واحدی را اعلام نمایند به همین جهت پس از گذشت سالیان سال هنوز رویه ی واحدی در این خصوص وجود ندارد. دلیلی که فقهای مخالف مطرح می نمودند آن بود که معتقد بودند که حبس به عنوان مجازات تعزیری از مشروعیت برخوردار نیست. پس از گذشت زمان و بعد از آنکه جوامع امروزی با پدیده ی شوم بزهکاری اطفال و نوجوانان روبرو گشتند وجود نهادی که به اصلاح و پیشگیری از وقوع جرم توسط این گروه از افراد بپردازد بیش از پیش قابل توجه قرار گرفته بود تا جایی که مجلس شورای اسلامی به عنوان نهاد قانونگذاری این تصمیم را گرفت تا نهادی با عنوان مجازات جایگزین حبس را وارد قانون مجازات اسلامی کشور نماید و از این طریق بتواند به قاضی اختیار و تکلیف دهد تا برای بزهکاران بزرگسال و بزهکاران کودک یا نوجوان با وجود دو شرط گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف اصلاح آنان را در پیش گیرد. حرکتی که قانونگذار ایران اعمال نمود در پیشگیری از وقوع برخی جرایم تاثیر مثبتی گذارد. البته وجود این نهاد تنها اختصاص به قانون مجازات کشور ما ندارد بلکه هنگامی که در اسناد بین المللی جستجو می کنیم متوجه می شویم که در این اسناد که شامل کنوانسیون حقوق کودک و اسناد سازمان ملل متحد می شود نیز به طرق مختلفی به حمایت از اطفال و نوجوانان بزهکار پرداخته شده است و در این زمینه تاکیدات بسیاری شده است. در مطالب پیش رو به بررسی دقیق تر و جزئی تر این نوع از حمایت ها و این گروه از مجازات جایگزین حبس خواهیم پرداخت به همین منظور در ابتدا به تعریف دو مفهوم حبس و سجن (زندانی کردن) می پردازیم و تفاوت آن دو را مورد توجه قرار می دهیم، بعد از آن به

مجازات جایگزین حبس در نظام حقوقی ایران و اسناد بین الملل خواهیم پرداخت و در نهایت به صورت تطبیقی این دو نظام را مورد بررسی قرار می دهیم .

تعریف مفاهیم حقوقی حبس و سجن (زندان) :

در نگاه اول هنگامی که از یک حقوقدان سوال بپرسید و از او بخواهید که تفاوت حبس با زندان را برایتان شرح دهد ، بی شک با این جواب روبرو خواهید شد که دو واژه ی " حبس " و " سجن " مترادف و هم معنا می باشند و هیچ تفاوتی بین آن ها وجود نخواهد داشت . اما با بررسی های دقیقی که در متون فقهی و نصوص اسلامی صورت گرفته است متوجه ی این موضوع می شویم که دو مفهوم " حبس " و " سجن " از تفاوت های بسیاری برخوردار هستند .

در کتاب آسمانی (قرآن) واژه ی حبس (که در آیه ی ۱۰۶ سوره مائده و آیه ی ۸ سوره ی هود مورد اشاره قرار گرفته است) به معنای ایقاف یعنی متوقف ساختن و باز ایستاندن گرفته شده است . که این مفهوم " متوقف ساختن " با معنای لغوی حبس " منع از آمد و شد آزادانه " ملازمه دارد (طبرسی ؛ ۱۳۷۷ ، فیض کاشانی ، ۴۱۶) در مقابل شاهد آن هستیم که واژه ی " سجن " که در آیه ی ۳۳ سوره یوسف مورد اشاره قرار گرفته است به معنای زندان می باشد .

در نهایت واژه ی حبس به معنای محدود ساختن و واژه ی سجن به معنای زندان به کار رفته است . با تمامی دقت های موشکافانه ای که در خصوص شناخت تفاوت دو واژه ی حبس و سجن به عمل آمده است باز هم با این مسئله روبرو می شویم که این دو واژه هیچ تفاوتی در رویه با یکدیگر ندارند و به کاربردن هر کدام از این دو واژه به جای دیگری بلامانع است .

اعمال مجازات جایگزین حبس برای اطفال و نوجوانان در نظام حقوقی ایران :

هر فردی که در جامعه نظم عمومی را برهم بزند و مرتکب جرم شود علاوه بر آسیب جانی یا مالی ای که به قربانی وارد می آید ، آسیب شدیدی به جامعه وارد می کنند . قانونگذار نیز برای نگهداشتن و حفاظت از این نظم عمومی و برقرار داشتن سلامت جامعه ؛ فرد خاطی را به مجازات حبس ، جزای نقدی و محرومیت از حقوق اجتماعی محکوم می کند .

اگر که قاضی ، متهم را محکوم به حبس کند ، محیط زندان محیط درست و جالبی نیست و به جای آنکه شاهد اصلاح و بازپروری بزهکار به جامعه باشیم شاهد این هستیم که در نتیجه ی مراده و نشست و برخاست هایی که بزهکار با سایر مجرمین داشته است ، شخص مجرم نه تنها اصلاح نشده بلکه اگر آزاد شود در جامعه مستعد انجام هر نوع جرمی می باشد زیرا آموزش های لازم و نحوه ی فرار کردن از بار مجازات را از سایر زندانیان یاد گرفته است .

این عدم بازپروری و اصلاح مجرم برای قانونگذار ایران تبدیل به دغدغه ای بزرگ شد تا جایی که تصمیم براین گرفت حداقل مجازات حبس را در نظر بگیرد و در اکثر موارد قوانینی را وضع نمود تا فرد بزهکار به جای تحمل مجازات حبس دوران مجازات جایگزین حبس خود را سپری کند ، این تحول در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری سال ۱۳۹۹ مورد رونمایی قرار گرفت . در ماده ی ۶۵ قانون مجازات اسلامی از فصل نهم این کتاب ؛ قانونگذار ایران ، این مقرر را بدین شرح وضع نموده است که : ((مرتکبان جرائم عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنها ۳ ماه حبس است به جای حبس به مجازات جایگزین حبس محکوم می گردند)) هم چنین در ماده ی ۶۶ قانون مذکور بدین موضوع اشاره شده است که : ((مرتکبان جرائم عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنها ۹۱ روز تا ۶ ماه حبس است بجای حبس به مجازات جایگزین حبس محکوم می گردند مگر اینکه به دلیل ارتکاب جرم عمدی دارای سابقه محکومیت کیفری به شرح زیر باشند و از اجرای آن پنج سال نگذشته باشد :

الف) بیش از یک فقره سابقه محکومیت قطعی به حبس تا ۶ ماه یا جزای نقدی بیش از ده میلیون ریال یا شلاق تعزیری

ب) یک فقره سابقه محکومیت قطعی به حبس بیش از ۶ ماه یا حد یا قصاص یا پرداخت بیش از یک پنجم دیه

ماده ی ۶۸ قانون مجازات اسلامی نیز اختصاص به مجازات جایگزین حبس در خصوص جرائم غیر عمدی دارد بدین شرح که : ((مرتکبان جرائم غیر عمدی به مجازات جایگزین حبس محکوم می گردند مگر اینکه مجازات قانونی جرم ارتكابی بیش از ۲ سال حبس باشد که در این صورت حکم به مجازات جایگزین حبس اختیاری است))

قانونگذار ایران ، تعریف دقیق و جامعی از مجازات جایگزین حبس ارائه ننموده است و فقط به برخی از مصادیق آن در ماده ی ۶۴ قانون مجازات اسلامی اشاره نموده است ، مطابق با این ماده : ((مجازات جایگزین حبس عبارت است از دوره مراقبت ، خدمات

عمومی رایگان، جزای نقدی، جزای نقدی روزانه و محرومیت از حقوق اجتماعی است که در صورت گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف با ملاحظه نوع جرم و کیفیت ارتکاب آن، آثار ناشی از جرم، سن، مهارت، وضعیت، شخصیت و سابقه مجرم، وضعیت بزه دیده و سایر اوضاع و احوال، تعیین و اجرا می شود.

مستفاد از ماده مورد اشاره به این مهم دست می یابیم که زمانی می توانیم مجازات جایگزین حبس را اعمال نماییم که دارای دو شرط گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف باشیم. ولیکن این اصل دارای استثنائاتی می باشد که مستند رای وحدت رویه شماره ۷۴۶ قرار می گیرد. به استناد این رای وحدت رویه در مواد ۶۵، ۶۶، ۶۸، ۶۹ قانون مجازات اسلامی؛ اعمال جایگزین حبس منوط به گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف نیست.

بزهکاری کودکان و نوجوانان نشان دهنده ی اعلام ناسازگاری این گروه از افراد با جامعه می باشد و نشانه ای خطرناک در زمینه ی ماندگاری آنان در این جرم می باشد. به همین جهت اصلاح و بازسازگار کردن کودک مجرم یا نوجوان مجرم با محیط زندگی خویش یکی از مهمترین اهداف دولت ها در سراسر جهان می باشد. پس از تحقیق و بررسی های که در اکثر نظام های حقوقی کشورهای جهان به عمل آمد، به یک نتیجه ی واحد رسیدند که اعمال حبس و مجازات سالب آزادی نمی تواند برای رسیدن به اصلاح کودک و نوجوان چندان کارایی داشته باشد. و چه بسا برخورد شدید و سختگیرانه نتیجه ی عکس را با خود به همراه داشته باشد و بجای اینکه آن کودک یا نوجوان مورد اصلاح قرار بگیرد حالتی خشن تر و بزهکاری حرفه ای تر دربیاید.

در نهایت مجازات جایگزین حبس در مورد جرائم اطفال و نوجوانان که تحت تاثیر آموزه های عدالت ترمیمی قرار دارد، بیش از هرچیز تاثیرگذار و موثر خواهد بود. اعمال اقداماتی از قبیل دوره مراقبت، اقامت در منزل، نگهداری در روزهای پایان هفته، نظارت الکترونیک، خدمات عمومی رایگان و برای اصلاح و بازپروری آن طفل یا نوجوان از موثرترین و مهم ترین اقدامات قانونگذار به شمار می رود. از زمان های گذشته استفاده کردن از مجازات های سالب آزادی در مورد کودکان و نوجوانان منتقدان و مخالفان زیادی را با خود به همراه داشته است. به این دلیل که این منتقدان زندان را روشی مناسب در جهت اصلاح کودک بزهکار یا نوجوان بزهکار نمی دانستند. نکته ی لازم به ذکر دیگر این است که مجازات جایگزین حبس اطفال و نوجوانان بزهکار در زمره ی سیاست جنایی افتراقی قرار می گیرند. اصولاً سیاست جنایی افتراقی بیانگر روش و راهبرد مواجهه با ارتکاب جرم کودکان به گونه ای متفاوت از بزرگسالان می باشد.

یکی از مبانی سیاست جنایی افتراقی، اجرای برنامه های رشد مدار (یا اصلاح مدار و تربیت محور) به جای تدابیر کیفر مدار (یا سرکوبگرانه و سختگیرانه) می باشد. سیاست جنایی افتراقی اعتقادی نسبت به سزادهی کودکان و نوجوانان ندارد و در تلاش است تا برنامه ها و تدابیر جایگزین کیفر را به دور از اعمال مجازات های تنبیه، سرکوبگری اجرا نماید. این نوع از سیاست جنایی، اصلاح اعتقادی به زندانی نمودن کودک یا نوجوان بزهکار ندارد و بر این عقیده استوار است که اگر به دنبال اصلاح و درمان کودک یا نوجوان خطاکار از همان سنین کمتر نباشیم در بزرگسالی شاهد بزهکاران حرفه ای و وقوع جرم های سنگین تر از او خواهیم بود.

امروزه بزهکاری اطفال واقعیتی انکارناپذیر در جوامع بشری است. در گذشته اطفال و نوجوانان بزهکار با روشی شدید و سرکوبگرانه مجازات می شدند ولی امروزه عمده ی نظام های حقوقی کشورها در سراسر جهان به دنبال آن هستند تا به جای روش سرکوبگرانه، اصلاح و درمان بزهکاران کودک یا نوجوان را پیش گیرند. در تبصره ی ماده ۸۸ از فصل دهم قانون مجازات اسلامی شاهد آن هستیم که قانونگذار مواردی را از جهت اعمال جایگزین حبس برای بزهکاران کودک و نوجوان مطرح نموده است که می توان به چند مورد از آن به شرح ذیل اشاره نمود:

۱- معرفی طفل یا نوجوان به مددکار اجتماعی یا روان شناس و دیگر متخصصان و همکاری با آنان که می تواند در گروه دوران مراقبت قرار بگیرد.

۲- جلوگیری از معاشرت و ارتباط مضر طفل یا نوجوان با اشخاص دیگر به تشخیص دادگاه که در زمره ی دوران مراقبت قرار خواهد گرفت.

۳- انجام خدمات عام المنفعه در حد توان جسمی کودک یا نوجوان که در گروه خدمات عمومی رایگان قرار می گیرد.

۴- فرستادن طفل یا نوجوان به یک موسسه آموزشی و فرهنگی به منظور تحصیل یا حرفه آموزی که در زمره ی دوران مراقبت قرار می گیرد.

و.....

البته نکته ی قابل توجه آن است که اگر کودک زیر سن بلوغ باشد و مرتکب هر جرمی شود، مسئولیت کیفری ندارد و نه مجازات اصلی بر او اعمال می شود نه مجازات جایگزین حبس. در خصوص کودکان بالغ زیر ۱۸ سال می توانیم از مجازات جایگزین حبس

استفاده نماییم که در مورد اطفال و نوجوانان ۱۲ تا ۱۵ سال به استناد بند (ث) ماده ۸۸ قانون مجازات اسلامی نگهداری در کانون اصلاح و تربیت را در خصوص جرائم تعزیری درجه یک تا پنج به دنبال دارد.

هدف از بکارگیری مجازات جایگزین حبس، ترویج و اشاعه فرهنگ خدمات دهی به عموم مردم و توسعه دادن به کارهای عام المنفعه می باشد. از طرفی کودکان و نوجوانان مهمترین سرمایه های کشور محسوب می شوند و اگر که بتوان آن ها را درست و صحیح تربیت نمود می توانیم در آینده شاهد نیروی انسانی ای کارآمد در جامعه ی خود باشیم.

از طرفی دیگر در برخی از اسناد بین المللی شاهد آن هستیم که مفهوم نوجوان را نیز تعریف نموده اند. برای مثال بند دوم ماده ۲ مقررات بیژینگ، نوجوان را اینگونه تعریف می کند: ((نوجوان، کودک یا فرد جوانی است که در نظام حقوقی خاص، ممکن است به نحوی با او رفتار شود که متفاوت از نحوه ی رفتار با بزرگسالان باشد)). در مقررات بیژینگ، حد سنی مشخصی برای نوجوان تعیین نگردیده است ولیکن بند اول ماده ۱۱ مقررات سازمان ملل متحد با هدف حمایت از نوجوانان محروم از آزادی، اصطلاح نوجوان را اینگونه تعریف نموده است: ((هر شخص زیر ۱۸ سال، نوجوان نامیده می شود)). لذا اگرچه در اسناد بین المللی، الفاظ مختلفی به کار رفته ولیکن باتوجه به تعاریف ذکر شده در سطور بالا، مقررات اسناد سازمان ملل متحد مربوط به افراد تا ۱۸ سال است.

دومین کنگره سازمان ملل متحد که در سال ۱۹۶۰ میلادی با هدف درمان و پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان بزهکار منعقد گردید؛ توصیه نمود که: ((عبارت نوجوان بزهکار را بدون علت و محدودیت به کار نبریم و هر طفلی که قاعده و دستوری را می شکند و یا رفتارش چنان است که جنبه ی حمله و پرخاشگری دارد را نباید بزهکار به حساب آوریم)). از جهتی دیگر، کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹؛ بزهکاری اطفال و نوجوانان را صریحا تعریف نموده است اما می توانیم آن را از متن مواد مندرج در این کنوانسیون استخراج نماییم، قسمت (الف) بند دوم از ماده ی ۴۰ این کنوانسیون، بزهکاری را در صورتی ثابت قلمداد نموده است که اولاً اعمال ارتكابی صغیر، قبل از انجام آن منع گردیده باشد و ثانیاً دو قسمت بعد مشخص نموده است که: ((تا زمانی که جرم وفق قانون ثابت نشود، بی گناه شناخته شود.))

اعمال مجازات جایگزین حبس اطفال و نوجوانان از منظر اسناد بین الملل :

اسناد بین المللی حقوق کودک نیز در این زمینه مسکوت نمانده و در مورد زندانی کردن کودکان ، دو نکته را خاطر نشان می نماید :

۱- حبس و محرومیت آزادی کودک باید به عنوان آخرین راه چاره جهت تنبیه نمودن او باشد پس لازم است که ابتدا با به کودک تذکر داده شود اگر که راه چاره نبود از خدمات اجتماعی و جزای نقدی برای متنبه کردن وی استفاده شود ، چنانچه بازهم کودک اصلاح نگردید از آخرین راه چاره که همان حبس می باشد استفاده شود .

۲- اگر که به ناچار تصمیم بر حبس کردن کودک زیر ۱۸ سال گرفتیم کوتاه ترین زمان ممکن را برای طی روند مجازات حبس او اعمال نماییم .

از دیدگاه و منظر جرم شناسی ، طفل یا نوجوان بزهکار به فردی گفته می شود که شخصیت او در حال شکل گیری بوده و در جریان اجتماعی شدن می باشد . این درحالی است که شخصیت بزهکار بزرگسال قبلاً شکل گرفته و چندان در حالت اجتماعی شدن و متحول شدن قرار ندارد . تعریف کردن مفهوم طفل و تعیین حد سنی برای او در قوانین تمامی کشورها مورد توجه قرار گرفته بوده و دائماً بخاطر تغییراتی که در اوضاع و احوال آن زمان به وجود می آمد به صورت مرتب این حد سنی دچار تغییر و تحول می گشت و عموماً از سن ۷ تا ۱۷ سالگی بین کلیه کشورها متفاوت است .

از دیدگاه اسناد بین المللی ، مطابق با ماده یک کنوانسیون حقوق کودک : ((منظور از کودک ، افراد انسانی زیر ۱۸ سال است مگر اینکه طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک ، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود .)) در نتیجه با بهره گیری از این ماده به این مهم دست می یابیم که تشخیص سن کودک ، بستگی به قوانین داخلی هر کشوری دارد .

از طرفی دیگر در برخی از اسناد بین المللی شاهد آن هستیم که مفهوم نوجوان را نیز تعریف نموده اند . برای مثال بند دوم ماده ۲ مقررات بیژینگ ، نوجوان را اینگونه تعریف می کند : ((نوجوان ، کودک یا فرد جوانی است که در نظام حقوقی خاص ، ممکن است به نحوی با او رفتار شود که متفاوت از نحوه ی رفتار با بزرگسالان باشد .)) در مقررات بیژینگ ، حد سنی مشخصی برای نوجوان تعیین نگردیده است ولیکن بند اول ماده ۱۱ مقررات سازمان ملل متحد با هدف حمایت از نوجوانان محروم از آزادی ، اصطلاح نوجوان را اینگونه تعریف نموده است : ((هر شخص زیر ۱۸ سال ، نوجوان نامیده می شود .)) لذا اگرچه در اسناد بین المللی ، الفاظ

مختلفی به کار رفته ولیکن باتوجه به تعاریف ذکر شده در سطور بالا، مقررات اسناد سازمان ملل متحد مربوط به افراد تا ۱۸ سال است.

دومین کنگره سازمان ملل متحد که در سال ۱۹۶۰ میلادی با هدف درمان و پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان بزهکار منعقد گردید؛ توصیه نمود که: ((عبارت نوجوان بزهکار را بدون علت و محدودیت به کار نبریم و هر طفلی که قاعده و دستوری را می شکند و یا رفتارش چنان است که جنبه ی حمله و پرخاشگری دارد را نباید بزهکار به حساب آوریم.)) از جهتی دیگر، کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹؛ بزهکاری اطفال و نوجوانان را صریحا تعریف نموده است اما می توانیم آن را از متن مواد مندرج در این کنوانسیون استخراج نماییم، قسمت (الف) بند دوم از ماده ی ۴۰ این کنوانسیون، بزهکاری را در صورتی ثابت قلمداد نموده است که اولاً اعمال ارتكابی صغیر، قبل از انجام آن منع گردیده باشد و ثانیاً دو قسمت بعد مشخص نموده است که: ((تا زمانی که جرم وفق قانون ثابت نشود، بی گناه شناخته شود.)) بنابراین درست است که در اسناد بین المللی با کلمه ی واضح مجازات جایگزین حبس بر نمی خوریم ولی از مطالعه ی مفاد این اسناد به این نتیجه می رسیم که در اسناد بین الملل نیز همانند نظام حقوق کیفری ایران بیشتر به دنبال شناخت راه های پیشگیری از وقوع جرم و پیشگیری نمودن از بزهکاری اطفال و نوجوانان هست و به همین منظور عمده ی هدف تنظیم اسناد بین المللی در زمینه ی حمایت از کودک و نوجوان؛ حمایت نمودن از قشر کودک و نوجوان می باشد.

نتیجه گیری :

پس از بررسی ها و تحلیل های لازم در خصوص تاثیر مجازات جایگزین حبس بر اطفال و نوجوانان بزهکار به این پیامد و دستاورد رهنمون می شویم که یکی از مهم ترین و بهترین کارهایی که قانونگذار ایران درپیش گرفته است اعمال مجازات جایگزین حبس بجای مجازات حبس می باشد.

ایران، کشوری جوان و سرشار از امید و آرزو برای پیشرفت و آبادانی خود می باشد، لذا اگر که طفل یا نوجوانی از مسیر درست زندگی غافل شوند و به مسیر بزهکاری هدایت شوند یکی از عوامل پس رفت جامعه ی ایران محسوب می شود. به همین خاطر است که قانونگذار ایران در تلاش قرار گرفت تا بجای آنکه طفل یا نوجوان را در زمره ی بزرگسالان مجرم قرار دهد و همانند آنها مجازات نماید، پیشگیری به عمل آورد و مجازات گروه کودک و نوجوان بزهکار را از گروه بزهکاران بزرگسال جدا نمود.

اطفال و نوجوانان بخاطر شرایط سنی و وضعیت خاص روحی و روانی ای که دارند شایسته نیست که بخاطر وقوع یک جرم بخواهند مجازات سنگینی مثل زندان را تجربه نمایند. زیرا مجازات حبس نه تنها راه اصلاح و درمان برای آنان نیست بلکه راهی جهت آشنا شدن با سایر جرایم و نحوه ی چگونگی انجام آنها می باشد بخاطر همین اقدامی که قوه ی مقننه در راستای اعمال مجازات جایگزین حبس هم برای بزرگسالان و هم برای اطفال و نوجوانان قرار نمود، اقدامی شایسته و قابل تحسین می باشد.

نهاد ارفاقی مجازات جایگزین حبس که به چهار دوره ی خدمات عمومی رایگان، دوره ی مراقبت، جزای نقدی روزانه و محرومیت از حقوق اجتماعی می باشد به بزهکاران فرصت دوباره ای برای برگشتن به زیست درست و بازپروری و اصلاح می دهد. بالخصوص انجام خدمات عمومی رایگان تاثیر فوق العاده زیادی در بازپروری طفل یا نوجوان بزهکار دارد و حتی می تواند عامل مهمی باشد تا از شکل گیری یک بزهکار حرفه ای یا فوق حرفه ای در آینده جلوگیری کند. اما نکته ی قابل توجه آن است که مجلس شورای اسلامی استفاده از این نهاد مهم را متعلق به همه کس ندانسته است و فقط این نهاد را نسبت به وضعیتی اعمال می نماید که شاکی پرونده گذشت نموده باشد و جهات تخفیف در آن وجود داشته باشد، بهتر است که قانونگذار محترم برای ادامه دادن این مسیر مهم که در پیشگیری از وقوع جرم اهمیت بسزایی را به خود اختصاص داده است تجدید نظری فرماید و دامنه ی شمول استفاده از این نهاد جایگزین را گسترش دهد.

اما موضوع جایگزین حبس تنها به حقوق کیفری ایران ختم نمی شود و این دستاورد در اسناد بین المللی نیز کم و بیش مورد استفاده و اشاره قرار گرفته است تا جایی که در مفاد اسناد بین المللی به این موضوع اشاره می شود که اگر کودکی مرتکب وقوع جرمی شد، ابتدائاً به او تذکر دهیم، چنانچه دوباره تکرار کرد و تاثیری بر وی نداشت او را به صورت جزئی تنبیه کنیم و در نهایت اگر هم که باز تاثیر گذار نبود و اصلاح نشد او را به مجازات جزای نقدی محکوم نماییم. اینگونه از متن و مفاد اسناد بین الملل که مهمترین آن کنوانسیون حقوق کودک می باشد برداشت می شود که کودکان بخاطر شرایط و وضعیت روحی و روانی خاصی که دارند همواره مورد توجه جهانیان قرار گرفته اند و این توجه به اندازه ای است که در اسناد بین المللی بدان اشاره شده است.

بنابراین مطالعه ی تطبیقی نظام حقوقی ایران و اسناد بین الملل ما را به یک نتیجه ی واحد رهنمون ساخت که مجازات جایگزین حبس یکی از تاثیرگذار ترین نهاد ها برای پیشگیری از وقوع جرم می باشد و اینکه در خصوص اطفال و نوجوانان بزهکار اعمال این نوع از مجازات می تواند در پیشگیری کردن از بزهکار حرفه ای شدن وی جلوگیری به عمل آورد

منابع فارسی :

- *الهام ، غلامحسین ، وطنی ، امیر ، حسن زاده ، محبوبه ، کوهی ، لیلا . (۱۴۰۰) . تحولات قانونگذاری کیفری جمهوری اسلامی در مورد حبس با رویکرد فقهی ، فصلنامه علمی پژوهش نامه حقوق اسلامی ، ۲۲، ۲
- *ابوذری ، مهرنوش . (۱۳۹۸) . بررسی تحلیلی مجازات های جایگزین حبس در جرائم نوجوانان ، فصلنامه حقوق کودک
- *پورخاقان ، زینب ، یعقوب پور ، رزا ، حیدر پور ، حمیدرضا . (۱۳۹۷) . مبانی و ضرورت های اعمال جایگزین های حبس در مورد کودکان و نوجوانان (در پرتو تطبیقی به تجربه حقوق ایران و آمریکا)
- *فلاح عسگری ، حسین ، میلانی ، علیرضا . (۱۳۹۸) . بررسی تاثیر مجازات های جایگزین حبس در جرائم اطفال و نوجوانان در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ ، دومین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس بین المللی حقوق و علوم سیاسی ، اردبیل
- *کشاورزی نژاد ، مهرناز ، عظیمیان ، عسل . (۱۴۰۲) . بررسی شیوه های سلب آزادی از کودکان نوجوانان معارض با قانون در اسناد سازمان ملل متحد و قانون مجازات اسلامی ایران

منابع انگلیسی :

- *King & Resodihardjo (2010), »To Max or not to Max: Dealing with High Risk Prisoners in the Netherlands and wales,« in: Punishment and Society, Vol. 12.
- *Ashworth, Andrew (1992), »Principles of Criminal Law«, New York, Oxford university press.
- *Hershkowitz, Susan B. (2001), »Due Process and the Termination of Parental Rights, Family Law Quarterly, nom 14.

A comparative study of the formation of an alternative institution of imprisonment for children and adolescents in Iran's criminal law system and international documents

Hamidreza Norozian

PhD student in public law, Islamic Azad University, Semnan branch

Kambiz Jafari

Bachelor of Law student of Islamic Azad University, Semnan branch

Sahel Karami

Master's degree in criminal law and criminology, Islamic Azad University, Semnan branch

Abstract:

One of the most important emphasis in today's society is to determine the alternative punishment of imprisonment, an institution that the Iranian legislature takes the best step to protect the rights of criminals by deciding on it. In all delinquent groups, the group of child delinquents is very important due to their special age and psychological conditions. For this reason, most of the emphasis is on committing a crime by minors and teenagers, a different procedure than that of adults. The environment of the prison and the prisoners who are serving their sentence in it is not always an interesting and correct environment. For this reason, most of the emphasis is on committing a crime by minors and teenagers, a different procedure than that of adults. The environment of the prison and the prisoners who are serving their sentence in it is not always an interesting and correct environment. Iran's criminal law and international documents and analyze the above issue, for this reason, we have used the descriptive-analytical method and library tools to write the above-mentioned article. It is hoped that it will bring useful information to the dear readers.

Keywords: Alternative institution of imprisonment, children and adolescents, Iran's criminal law system, international documents